

63
K17

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

124
07

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

УДК 801.7:930.27(476)(043.3)

Калечыц
Іна Леанідаўна

**Адлюстраванне сацыяльна-эканамічных, палітычных і культурных
працэсаў на тэрыторыі Беларусі ў эпіграфічных помніках
X – першай паловы XIV ст.**

Аўтарэферат дысертацыі
на суісканне вучонай ступені кандыдата гістарычных навук
па спецыяльнасці 07.00.02 – айчынная гісторыя

Навукова-
бібліяграфічны
аддзел

Робота выканана ва ўстанове адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Навуковы кіраўнік –

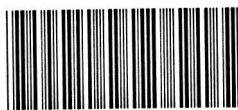
Люты Анато́ль Міха́йлавіч

доктар гістарычных навук, прафесар,
загадчык кафедры гісторыі Беларусі, установа
адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны
універсітэт імя Максіма Танка»

Афіцыйныя апаненты:

Марзалюк Ігар Аляксандравіч

доктар гістарычных навук, дацэнт, загадчык
кафедры археалогіі і спецыяльных
гістарычных дысцыплін, установа адукацыі
«Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
А.А. Куляшова»

* 20504306 *

Груша Аляксандр Іванавіч

кандыдат гістарычных навук, загадчык
аддзела гісторыі Беларусі сярэдніх вякоў і
пачатку новага часу ДНУ «Нацыянальная
акадэмія навук Беларусі»

Апаніруючая арганізацыя –

установа адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны
універсітэт імя Янкі Купалы»

Абарона адбудзецца 21 снежня 2007 г. у 16 гадзін на пасяджэнні савета па абароне дысертацый К 02.21.03 пры ўстанове адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» па адрасу: 220050, г. Мінск, вул. Савецкая, 18, ауд. 482, bagdanovich.sovet@tut.by, тэл. 200-82-53.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

Аўтарэферат разасланы « 20 » лістапада 2007 г.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый

І.І. Багдановіч

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Асноўнымі пісьмовымі крыніцамі па гісторыі Беларусі X – першай паловы XIV ст. з’яўляюцца летапісы, якія змяшчаюць у сабе шмат каштоўнай інфармацыі. Аднак, яе апісанне носіць дакументальна-дзелавае характар. Іншыя пісьмовыя помнікі Беларусі, якія змяшчаюць унікальную фактычную інфармацыю, менавіта, эпіграфічныя, даследаваны вельмі слаба, нягледзячы на тое, што яны таксама з’яўляюцца важнымі крыніцамі для вывучэння сацыяльна-эканамічных, палітычных і культурных працэсаў, якія адбываліся на тэрыторыі Беларусі ў X – першай палове XIV ст. На сённяшні дзень на тэрыторыі Беларусі знойдзена больш за 100 эпіграфічных помнікаў X – першай паловы XIV ст., якія не з’яўляліся прадметам спецыяльнага даследавання. Іх аналіз і сістэматызацыя дазваляць больш грунтоўна даследаваць сацыяльна-эканамічныя, палітычныя і культурныя працэсы, якія мелі месца на тэрыторыі нашай краіны і тым самым дапоўніць крыніцазнаўчую базу вывучэння гісторыі Беларусі ў X – першай палове XIV ст. Усё гэта абумовіла неабходнасць дапрацоўкі і ўдакладнення методыкі даследавання эпіграфічных помнікаў, стварэння іх класіфікацыі з мэтай даследавання ўсёй сукупнасці помнікаў эпіграфікі азначанага перыяду як гістарычных крыніц.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі і тэмамі. Дадзенае навуковае даследаванне звязана з навуковай тэмай кафедры дапаможных гістарычных дысцыплін і методыкі выкладання гісторыі гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка «Навукова-метадычныя аспекты рэалізацыі дзейнаснага падыходу ў выкладанні гісторыі і дапаможных гістарычных дысцыплін» (рэгістрацыйны № 20064050 дзяржаўнай рэгістрацыі).

Мэта і задачы даследавання. Мэта дадзенай работы – даказаць, што шляхам вывучэння эпіграфічных помнікаў магчыма даследаванне асобных пытанняў сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця Беларусі ў X – першай палове XIV ст.

Для дасягнення вызначанай мэты неабходна вырашэнне наступных задач:

- прааналізаваць гістарыяграфію праблемы і метады даследавання. Абаснаваць аўтарскі падыход да эпіграфічных помнікаў як гістарычных крыніц і новыя метады іх даследавання,
- даць класіфікацыю крыніц і ахарактарызаваць кожную групу эпіграфічных помнікаў;
- прааналізаваць эпіграфічныя помнікі X – XII стст. як гістарычныя крыніцы і паказаць, якія пытанні палітычнага, сацыяльна-эканамічнага і культурнага развіцця Беларусі можна ўдакладніць з іх дапамогай;

- паказаць, як змяніў палітычным, сацыяльна-эканамічным і культурным жыццём грамадства на беларускіх землях знайшлі сваё адлюстраванне ў эпіграфічных помніках XIII – першай паловы XIV ст.;

- параўнаць эпіграфічныя помнікі Беларусі з помнікамі іншых рэгіёнаў, якія былі населены ўсходнімі славянамі і паказаць асаблівасці, характэрныя для беларускіх земляў.

Аб'ектам даследавання з'яўляецца сацыяльна-эканамічнае, палітычнае і культурнае развіццё Беларусі ў X – першай палове XIV ст.; **прадметам даследавання** – сукупнасць эпіграфічных помнікаў X – першай паловы XIV ст., з дапамогай якіх больш грунтоўна вывучаюцца сацыяльна-эканамічныя, палітычныя і культурныя працэсы на тэрыторыі Беларусі.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону.

1. Гістарыяграфія гісторыі вывучэння эпіграфічных помнікаў X – першай паловы XIV ст. сведчыць аб тым, што яны з'яўляліся прадметам даследавання археалогіі, палеаграфіі, філалогіі, гісторыі культуры, краязнаўства, гісторыі. Але да апошняга часу ніхто з гісторыкаў не выкарыстоўваў сукупнасць гэтых крыніц з мэтай удакладнення пытанняў сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця Беларусі ў перыяд сярэднявекі.
2. Археалагічныя, мовазнаўчыя, палеаграфічныя і культуралагічныя метады даследавання вымушалі даследчыкаў выкарыстоўваць негістарычную метадалогію, прыходзіць да высноў, якія амаль не закраналі праблем гістарычнага мінулага Беларусі ў далетапісны перыяд пісьменнасці. Выкарыстанне сучаснай метадалогіі даследавання, заснаванай на міждысцыплінарным падыходзе да вывучэння кожнай крыніцы, а таксама выкарыстанне ідэаграфічнага, гісторыка-параўнальнага, гісторыка-тыпалагічнага метадаў даследавання робяць магчымым выкарыстанне эпіграфічных помнікаў у якасці крыніц для вывучэння праблем палітычнага, сацыяльна-эканамічнага і культурнага развіцця Беларусі ў X – першай палове XIV ст. Выкарыстанне эпіграфічных помнікаў у якасці гістарычных крыніц магчыма толькі пры распрацоўцы класіфікацыі помнікаў.
3. Вялікая колькасць эпіграфічных помнікаў пісьменнасці з'явіўшыся ў X – XII стст. звязана з узвышэннем ролі гарадоў і характэрным для гэтага часу перыядам феадальнай раздробленасці. Развіццё пісьменнасці абумоўлена не толькі з рэлігійнымі, але і з бытавымі патрэбамі: пісьменнасць не была характэрнай для абмежаванага кола людзей. Эпіграфічныя помнікі пісьменнасці з'яўляюцца характэрнымі прыметамі гарадзішчаў і феадальных сядзіб. Пераважную колькасць помнікаў эпіграфікі складаюць помнікі з кірылічнымі надпісамі. Іншамоўныя надпісы нанесены на імпортныя прадметы або наносіліся выхадцамі з іншых тэрыторый. Помнікі эпіграфікі даюць звесткі аб межах княстваў. З-за адсутнасці прамых звестак аб хрышчэнні беларускіх земляў, эпіграфічныя помнікі з'яўляюцца сведчаннем

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

- распространения христианства на восточных рубежах, а также сведением двухверия. Эпиграфические помники письменности даюць звесткі аб сацыяльным і нацыянальным складзе насельніцтва, існаванні княжацкай адміністрацыі. Помнікі эпиграфікі ўдакладняюць летапісныя звесткі.
4. Росквіт існавання эпиграфічных помнікаў працягваўся некаторы час і ў XIII ст. У канцы XIII – пачатку XIV ст. назіраецца рэзкае памяншэнне колькасці эпиграфічных помнікаў, што напраму звязана з эканамічнымі і палітычнымі прычынамі. Эпиграфічныя крыніцы XIII – першай паловы XIV ст. удакладняюць летапісныя звесткі, даюць інфармацыю аб этнічным складзе насельніцтва, а таксама даюць звесткі аб укараненні хрысціянства і мясцовай вытворчасці прадметаў кulta.
5. Эпиграфічныя помнікі X – першай паловы XIV ст., знойдзеныя на тэрыторыі Беларусі, маюць агульныя рысы не толькі па форме, але і па зместу крыніц, што сведчыць пра ўдзел усходнеславянскага рэгіёну ў агульным гістарычным працэсе, агульных накірунках і характары развіцця эканомікі, сацыяльнай структуры і культуры, нягледзячы на розныя ўнутры- і знешнеэканамічныя ўмовы. Эпиграфічныя помнікі таксама маюць свае адметныя рысы і асаблівасці (ў відах помнікаў, змесце надпісаў і іх мове), адрозненні ад аналагічных крыніц іншых рэгіёнаў, дзе пражывалі ў гэтыя часы ўсходнія славяне, што сведчыць на карысць існавання не адзінай культуры, а адзінства культур.

Асабісты ўклад суіскальніка. Даследаванне з'яўляецца самастойнай аўтарскай працай і ўяўляе сабой падрабязны і ўсебаковы разгляд пытання. Распрацавана метадыка фіксацыі эпиграфічных помнікаў шляхам метадаў прарысоўкі і лічбавай фота- і відэаздымкі прадмета і надпісу на ім, якія дапаўняюць адзін аднаго, з наступным палеаграфічным і тэксталагічным аналізам надпіса і рэчазнаўчым аналізам прадмета. Распрацавана класіфікацыя эпиграфічных помнікаў, знойдзеных на тэрыторыі Беларусі. Дадзеная навуковая праца з'яўляецца першым комплексным даследаваннем эпиграфічных помнікаў, знойдзеных на тэрыторыі Беларусі, якое ўключае ў сябе іх падрабязнае апісанне і класіфікацыю з мэтай удакладнення і пашырэння нашых звестак аб палітычным, сацыяльна-эканамічным і культурным развіцці Беларусі ў X – першай палове XIV ст. Складзены каталог эпиграфічных помнікаў. Праводзіцца параўнанне з аналагічнымі помнікамі ўсходніх славян іншых рэгіёнаў для паказу не толькі асаблівасцяў, але і агульных рысаў гэтай вельмі складанай і мнагапланавай крыніцы. Вызначана храналогія, эвалюцыя надпісаў, уплывы з іншых тэрыторый. Уведзены ў навуковы абарот шэраг эпиграфічных помнікаў, разглядаюцца спрэчныя пытанні па некаторых помніках.

Апрабацыя вынікаў дысертацыі. Асобныя палажэнні дысертацыі былі прадстаўлены суіскальнікам на рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Гісторыя Беларусі: новае ў даследаванні і выкладанні» (Мінск, 25

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

кастрычніка 2002 г.); міжнароднай навуковай канферэнцыі «Прырода, чалавек, культура: праблемы гармоніі» (Мінск, 25–26 сакавіка 2003 г.); рэспубліканскай навуковай канферэнцыі, прысвечанай Х Святу беларускага пісьменства і друку (Полацк, 5–6 верасня 2003 г.); рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Сучасныя праблемы гістарыяграфіі гісторыі» (Мінск, 28 лістапада 2003 г.); міжнароднай навуковай канферэнцыі «Куляшоўскія чытанні» (Магілёў, 11–12 снежня 2003 г.); рэспубліканскай навуковай канферэнцыі «Музейныя чытанні» (Мінск, 29–30 лістапада 2004 г.), міжнароднай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі «Европа: актуальныя праблемы этнокультуры» (Мінск, 27 красавіка 2007 г.).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі. Вынікі дысертацыйнага даследавання апублікаваны ў 17 артыкулах, у тым ліку, 6 артыкулаў, агульны аб'ём якіх складае 3 д.а. апублікаваны ў рэцэнзуемых выданнях, колькасць іншых публікацый складае 11 артыкулаў агульным аб'ёмам 1,27 д.а.

Структура і аб'ём дысертацыі. Даследаванне складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, 4 глаў, заключэння, бібліяграфічнага спісу і дадатку (ілюстрацый). Агульны аб'ём дысертацыі – 224 старонкі, у тым ліку бібліяграфічны спіс – 13 старонак, дадатак – 107 с.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Глава 1 “Аналітычны агляд літаратуры” прысвечана праблеме вывучэння эпіграфічных помнікаў Беларусі перыяду Х – першай паловы XIV стст., якая не была дастаткова распрацавана ў гістарыяграфіі. Помнікі разглядаліся паасобку ці ў групах як археалагічныя крыніцы або як помнікі пісьменства, ці як адлюстраванне асобных з'яў сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага жыцця сярэдневяковай Беларусі. Рабіліся спробы разгляду эпіграфічных помнікаў у сукупнасці, але як доказ існавання пісьменнасці на тэрыторыі сярэдневяковай Беларусі.

Цікавасць да пісьмовых помнікаў узрасла з пачаткам развіцця гістарычнага краязнаўства і, тым самым, з першай зацікаўленасцю да гістарычных помнікаў. У першую чаргу, цікавасць выклікалі неардынарныя манументальныя помнікі. Так, першымі эпіграфічнымі помнікамі, прыгаданымі як гістарычныя крыніцы, трэба лічыць Барысавы камяні, апісаныя М. Стрыйкоўскім у «Хроніцы польскай, літоўскай, жамоіцкай». У XIX ст. вывучэнне эпіграфічных помнікаў працягвалася, у асноўным, вучонымі-краязнаўцамі (Я.Ф. Канкрыным, А.М. Семянтоўскім, П.І. Кешенам, Я.П. Тышкевічам, М.Ф. Кусцінскім, А.П. Сапуновым, Е.Р. Раманавым).

У пачатку XX ст. І.А. Шляпкін вылучыў так званую рэчавую палеаграфію (па сутнасці тую ж эпіграфіку). Але працяглы час эпіграфічны матэрыял так і заставаўся толькі ілюстратыўным. З 1936 г. А.С. Арловым пачынаецца сістэматычнае вывучэнне помнікаў эпіграфікі. Павелічэнне колькасці

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

эпіграфічнага матэрыялу дало пачатак некалькім напрамкам ў вывучэнні гэтых гістарычных крыніц. Так, у 60–70-я гады XX ст. апублікаваны даследаванні С.А. Высоцкага і А.А. Мядынцавай, прысвечаныя надпісам-графіці на сценах кіеўскага і наўгародскага Сафійскіх храмаў.

Значны крок ў даследаванні эпіграфічных помнікаў быў зроблены Б.А. Рыбаковым, які на V Міжнародным кангрэсе славістаў вызначыў асноўныя праблемы эпіграфікі: даследаванне ранніх этапаў пісьменнасці, адмежаванне эпіграфікі ад палеаграфіі, прынцыпы датавання эпіграфічных крыніц і прывядзенне саміх крыніц ў сістэму. Была распрацавана метадыка вызначэння датавання помніка не па навейшых ці пазнейшых прыкметах, а па тых, што маюць найбольшую колькасць аналогій.

Павелічэнне колькасці эпіграфічных крыніц цесна звязана з планамерным вывучэннем сярэдневяковых гарадзішчаў супрацоўнікамі сектара археалогіі, створанага ў 1944 г. ў Інстытуце гісторыі АН БССР. Археалагамі вывучаліся лакалізацыя, тапаграфія і матэрыяльная культура старажытных гарадоў Беларусі IX–XIII стст. Праблему эпіграфічных помнікаў у той ці іншай ступені закраналі даследчыкі, якія займаліся вывучэннем сярэдневяковых гарадоў Беларусі. Упамінанні адзіночных эпіграфічных помнікаў сустракаюцца ў працах, прысвечаных археалагічным даследаванням у тым ці іншым рэгіёне, ці ў асобна ўзятым горадзе, дзе эпіграфічныя помнікі вывучаюцца як знаходкі з таго ці іншага пласта ці квадрата ў агульным пераліку знаходак, або проста як знаходкі, якія адносяцца да пэўнай катэгорыі рэчаў. Часам робяцца высновы аб іх прызначэнні ці аб стане пісьменнасці ў гэтым рэгіёне (Ф.Д. Гурэвіч, Э.М. Загарульскі, А.А. Макушнікаў).

У якасці адзінаковых знаходак упамінаюцца эпіграфічныя помнікі ў шэрагу артыкулаў (В.Р. Тарасенка, Л.В. Аляксееў, Т.В. Раўдзіна, Ф.Д. Гурэвіч, А.А. Мельнікава, Г.Ф. Салаўёва).

Эпіграфічныя помнікі таксама разглядаюцца ў асобных главах ці параграфрах, прысвечаных даследаванню пісьменства, ці увогуле культуры, якія ўваходзяць ў склад манаграфій, прысвечаных археалагічным даследаванням пэўных гарадоў ці рэгіёнаў (П.Ф. Лысенка, Я.Г. Звяруга, Г.В. Штыхаў, Т.М. Каробушкіна, Л.У. Дучыц).

Агляд эпіграфічных помнікаў робіцца ў абагульняючых артыкулах, прысвечаных распаўсюджанню пісьменнасці на тэрыторыі канкрэтных княстваў, або эпіграфіі акрэсленай тэрыторыі, г. зн. сукупнасці эпіграфічных помнікаў, знойдзеных на канкрэтнай тэрыторыі ці на тэрыторыі беларускіх земляў (Т.М. Каробушкіна, С.У. Тарасаў, Л.У. Калядзінскі, Т.В. Раждзественская, Ф.Д. Гурэвіч). Кожная знаходка з надпісам з'яўляецца рэдкай і цікавай, таму ёсць шмат артыкулаў, прысвечаных адзінаковым знаходкам, у тым ліку, і

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

сацыяльнай структуры і культуры. Але, у той жа час маюцца адрозненні ў відах помнікаў, змесце надпісаў і іх мове, якія сфарміраваліся пад уздзеяннем рэгіёнаў не славянскага тыпу і асабліва сямі сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця Беларусі. Такім чынам, эпіграфічныя помнікі пісьменнасці сведчаць не аб адзінай культуры, а аб адзінстве культур усходнеславянскіх народаў [1; 16].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Вынікі праведзенага даследавання могуць быць выкарыстаны пры напісанні абагульняючых навуковых прац, падручнікаў і лекцыйных курсаў па гісторыі Беларусі, дапаможных гістарычных дысцыплінах, гістарычнаму краязнаўству, крыніцазнаўству, гісторыі культуры Беларусі, гістарычнай граматыцы і мовазнаўству, археалогіі, этналогіі для сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў. Каталог эпіграфічных помнікаў можа служыць дадатковай інфармацыяй для гістарычных і краязнаўчых музеяў.

СПІС АПУБЛІКАВАННЫХ РАБОТ ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў навуковых часопісах

1. Калечыц, І.Л. Мар'іна праселка як помнік эпіграфікі / І.Л. Калечыц // Вес. Беларус. дзярж. пед. ун-та, Сер. 2, Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2005. – № 3. – С. 9–12.

2. Калечыц, І.Л. Да праблемы класіфікацыі помнікаў эпіграфікі Беларусі / І.Л. Калечыц // Вес. Беларус. дзярж. пед. ун-та, Сер. 2, Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2005. – № 3. – С. 7–9.

3. Калечыц, І.Л. Гістарыяграфія праблемы даследавання эпіграфічных помнікаў перыяду X–XIV стст. / І.Л. Калечыц // Гіст.-археал. зб. – 2006. – № 21. – С. 125–129.

4. Калечыц, І.Л. Выявы галгофскіх і праквітнеўшых крыжоў на каменных эпіграфічных помніках XII–XVIII стст. / І.Л. Калечыц // Гіст.-археал. зб. – 2006. – № 22. – С. 238–245.

5. Калечыц, І.Л. Эпіграфічныя помнікі X – першай паловы XIV ст. як ілюстраванне сацыяльна-эканамічных, палітычных і культурных працэсаў на тэрыторыі Беларусі / І.Л. Калечыц // Вес. Беларус. дзярж. ун-та, Сер. 2, Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2006. – № 3. – С. 41–43.

6. Калечыц, І.Л. Графіці X–XII стст. у Спаса-Праабражэнскай царкве ў Полацку / І.Л. Калечыц // Беларус. гіст. часоп. – 2007. – № 3. – С. 37–45.

Артыкулы ў навуковых зборніках

7. Калечыц, І.Л. Некоторые аспекты исследования эпиграфики Беларуси / І.Л. Калечыц // Маладзё Берасцейшчыны: зб. студ. навук. прац / Брэст. дзярж. ун-т; пад рэд. І.І. Акінчыц. – Брэст, 2003. – С. 142–144.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

8. Калечыц, І. Похвы з Пінска як эпіграфічны помнік / І. Калечыц, А. Башкоў // Моладзь Берасцейшчыны: зб. студ. навук. прац / Брэст. дзярж. ун-т; пад рэд. І.І. Акічынц. – Брэст, 2003. – С. 144–145.

9. Калечыц, І.Л. Роль эпіграфікі в исследовании письменности в городах Беларуси (X–XIII вв.) / И.Л. Калечиц // Актуальныя пытанні сучаснай навукі: зб. навук. прац / Беларус. дзярж. пед. ун-т; склад. і навук. рэд. А.Ф. Рацко. – Мінск, 2004. – С. 39–40.

10. Калечыц, І.Л. Азбучныя надпісы-эпіграфемы XII–XIV стст. на тэрыторыі Беларусі / І.Л. Калечыц // Айчынная і сусветная гісторыя: сучасныя погляды і метады даследавання: зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. пед. ун-т; склад. і навук. рэд. М.М. Забаўскі. – Мінск, 2004. – С. 22–25.

11. Калечиц, И.Л. Эпиграфемы – знаки собственности на предметах X–XIII вв. в Беларуси / И.Л. Калечиц // Науковы дебют: зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. пед. ун-т; склад. і навук. рэд. І.І. Цыркун. – Мінск, 2004. – С. 15–16.

12. Калечыц, І. Эпіграфічныя помнікі і прылады для пісьма ў зборы Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі / І. Калечыц // Археалагіч. зб. Вып. 1. – Мн., 2006. – С. 78–83.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

13. Калечиц, И.Л. Пряслица как памятники эпитафии / И.Л. Калечиц // Гісторыя Беларусі: новае ў даследаванні і выкладанні: матэрыялы рэсп. навук.-практ. канф., прысвеч. 80-годдзю БДПУ. Мінск, 25 кастр. 2002 г. / Беларус. гос. пед. ун-т; рэдкал.: У.В. Тугай [і інш.]. – Мінск, 2002. – Вып. 2. – С. 198–201.

14. Калечиц, И.Л. Граффити и инсульты X–XIII вв. как свидетельства распространения грамотности среди населения городов Беларуси / И.Л. Калечиц // Прырода, чалавек, культура: праблемы гармоніі: матэрыялы Міжнар. навук. канф., Мінск, 25–26 сакав. 2003 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры; рэдкал.: М.А. Бяспалая [і інш.]. – Мінск, 2003. – С. 76–79.

15. Калечыц, І.Л. Гістарыяграфія праблем даследавання пісьменнасці насельніцтва Беларусі X–XIII стст. па эпіграфічных даных / І.Л. Калечыц // Сучасныя праблемы гістарыяграфіі гісторыі: матэрыялы рэсп. навук.-практ. канф., Мінск, 28 ліст. 2003 г. / Беларус. гос. пед. ун-т; рэдкал.: У.В. Тугай [і інш.]. – Мінск, 2003. – Ч. 1. – С. 43–46.

16. Люты, А. М. Выкарыстанне даных эпіграфікі ў кантэксце даследавання гісторыі Беларусі сярэдніх вякоў / А.М. Люты, І.Л. Калечыц // Европа: актуальныя праблемы этнокультуры: материалы междунар. науч.-теор. конф., Минск, 27 апреля 2007 г. / Беларус. гос. пед. ун-т; рэдкал.: В.В. Тугай [і др.]. – Минск, 2007. – С. 203–205.

Артыкулы ў перыядычных выданнях

17. Калечыц, І.Л. Прылады для пісьма ў старажытнай Беларусі / І.Л. Калечыц // Голас Радзімы. – 24 жніўня 2006 г. – № 33–35 (3007–3009). – С. 9.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Калачыц Іна Леанідаўна

Адлюстраванне сацыяльна-эканамічных, палітычных і культурных
працэсаў на тэрыторыі Беларусі ў эпіграфічных помніках
X – першай паловы XIV ст.

Ключавыя словы: помнікі эпіграфікі, эпіграфіка, эпіграфема, графіці, інскульпт, дыпінта, графіта, сацыяльна-эканамічныя працэсы, палітычныя працэсы, культурныя працэсы, адзінства культур.

Аб’ект даследавання: сацыяльна-эканамічнае, палітычнае і культурнае развіццё Беларусі ў X – першай палове XIV ст.

Прадмет даследавання: сукупнасць эпіграфічных помнікаў X – першай паловы XIV ст.

Мэта – даказаць, што шляхам вывучэння эпіграфічных помнікаў магчыма даследаванне асобных пытанняў сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця Беларусі ў X – першай палове XIV ст.

Метады даследавання: У аснову даследавання былі пакладзены прынцыпы гістарызма, аб’ектыўнасці, комплекснага падыходу, вывучэнне ўнутры- і знешнегэкставых аспектаў, фармальна-тыпалагічны метад, гісторыка-параўнальны, гісторыка-тыпалагічны, статыстычны, стратыграфічны, палеаграфічны метады, рэчазнаўчы метад даследавання крыніц, што дазволіла ажыццявіць мікрадаследаванне кожнай крыніцы. Былі задзейнічаны сучасныя навукова-метадычныя распрацоўкі, заснаваныя на прымяненні камп’ютэрных тэхналогій, лічбавай фатаграфіі і відэаздымкі.

Навуковая навізна: Сукупнасць эпіграфічных помнікаў пісьменнасці X – першай паловы XIV ст., знойдзеных на тэрыторыі Беларусі, упершыню вывучаецца як паўнацэнная гістарычная крыніца і становіцца прадметам спецыяльнага гістарычнага даследавання. Упершыню з дапамогай помнікаў эпіграфікі як гістарычных крыніц удакладняюцца і дапаўняюцца шмат якія з пытанняў сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця Беларусі ў X – першай палове XIV ст.

Практычная значнасць: Вынікі праведзенага даследавання могуць быць выкарыстаны пры напісанні абагульняючых навуковых прац, падручнікаў і лекцыйных курсаў па гісторыі Беларусі, дапаможных гістарычных дысцыплінах, гістарычнаму краязнаўству, крыніцазнаўству, гісторыі культуры Беларусі, гістарычнай граматыцы і мовазнаўству, археалогіі, этналогіі для сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў. Каталог эпіграфічных помнікаў можа служыць дадатковай інфармацыяй для гістарычных і краязнаўчых музеяў.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Калечиц Инна Леонидовна

Отражение социально-экономических, политических и культурных процессов на территории Беларуси в эпиграфических памятниках
X – первой половины XIV в.

Ключевые слова: памятники эпиграфики, эпиграфика, эпиграфема, граффити, инскульпт, дипинто, графито, социально-экономические процессы, политические процессы, культурные процессы, единство культур,

Объект исследования: социально-экономическое, политическое и культурное развитие Беларуси в X – первой половине XIV в.

Предмет исследования: совокупность эпиграфических памятников X – первой половины XIV в.

Цель: доказать, что путём изучения эпиграфических памятников возможно исследование отдельных вопросов социально-экономического, политического и культурного развития Беларуси в X – первой половине XIV в.

Методы исследования: В основу исследования были положены принципы историзма, объективности, комплексного подхода, изучения внутри- и внешнетекстовых аспектов, формально-типологический метод, историко-сравнительный, историко-типологический, статистический, стратиграфический, палеографический метод, вещеведческий метод исследования источников, что позволяло осуществить микроисследование каждого источника. Задействованы современные научно-методические разработки, основанные на применении компьютерных технологий, цифровой фотографии и видеосъёмки.

Научная новизна: Совокупность эпиграфических памятников письменности X – первой половины XIV в., найденных на территории Беларуси впервые изучается как полноценный исторический источник и становится предметом специального исторического исследования. Впервые с помощью памятников эпиграфики как исторических источников уточняются и дополняются многие проблемы социально-экономического, политического и культурного развития Беларуси в X – первой половине XIV в.

Практическая значимость: Результаты проведенного исследования могут быть использованы при написании обобщающих научных работ, учебников и лекционных курсов по истории Беларуси, вспомогательным историческим дисциплинам, историческому краеведению, источниковедению, истории культуры Беларуси, исторической грамматике и языкознанию, археологии, этнологии для средних и высших учебных заведений. Каталог эпиграфических памятников может служить дополнительной информацией для исторических и краеведческих музеев.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Ina Kalechits

The reflection of social-economic, political and cultural processes on the territory of Belarus in epigraphy monuments in the X-th and the first half of the XIV centuries.

The key words: epigraphy monuments, epigraphy, epigrapheme, graphity, insculpture, dipinto, graphito, social-economic processes, political processes, cultural processes, the cultural unity.

The object of research: social-economic, political and cultural development of Belarus in the X-th and the first half of the XIV centuries.

The subject of research: the totality of the ephigraphy monuments of the X-th and the first half of the XIV centuries.

Purpose to prove, than research of separate social-economic, political and cultural processes in the history of Belarus in the X-th and the first half of the XIV centuries be able by means of epigraphy monuments learning.

The methods of research: The following principles such as: historical method, objectivity, complex approach, learning of aspects inside and outside the text, formal and typological, historical and comparative, historical and typological, statistical, palaeographic, substantial methods have become the research. This allowed to perform micro research of each of them. Modern scientific-methodical elaborations based on using of computer technologies were on.

Scientific novelty: the combination of ephigraphic monuments of writing of the X-th and the first half of the XIV centuries, found on the territory of Belarus is learnt as a real historical source for the first time and is becoming the object of special historical research. It is the first time when with the help of epigraphic monuments as historical sources a lot of problems of social-economic, political and cultural development of Belarus in the X-th and the first half of the XIV centuries have been defined.

Practical importance: the results of made research can be used in creating of scientific works, textbooks, lecture courses on the history of Belarus, additional historical grammar, historical local lore, the observation of sources, the history of culture of Belarus, linguistics, archaeology, ethnology, for comprehensive schools and higher institutions. The catalogue of epigraphic monuments can serve as additional information for museums of local lore, history and economy.

